

ОГЛЯД ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ЗНИЩЕНОГО АБО ПОШКОДЖЕНОГО В РЕЗУЛЬТАТІ ПІДПАЛУ

Щербаковський М.Г.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології
навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID:0000-0003-1990-1231

Щербаковський М.Г. Огляд транспортного засобу, знищеного або пошкодженого в результаті підпалу.

Досліджено проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підпалами автотransпортних засобів, якими володіють волонтери або використовують військовослужбовці Збройних сил України. Відзначено, що основним джерелом криміналістично значущої інформації про підпал є місце події, на якому знаходиться пошкоджений або знищений транспортний засіб. Сформульовано типові загальні та окремі версії щодо причин виникнення пожежі, в якій знищено або пошкоджено транспортний засіб; окреслено основні завдання огляду місця підпалу транспортного засіб; висвітлено тактичні прийоми проведення огляду місця події на статичній та динамічній стадіях; визначено ознаки підпалу.

Завдання огляду місця пожежі полягають у виявленні характерних слідів горіння, джерела запалювання, осередку пожежі, температурного впливу, визначення меж та форм розвитку пожежі, шляхів її поширення, виявлення інших речових доказів. Перед оглядом висувуються загальні та окремі версії щодо причин пожежі, серед яких підпал з метою перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. На загальній стадії огляду місця події здійснюється обстеження та фіксація транспорту з навколишньою обстановкою. На стадії детального огляду проводиться спочатку зовнішнє поступове обстеження всього кузова транспортного засобу, а потім досліджується салон, моторний відсік, багажник. Заключний етап огляду включає словесну, фото, відео фіксацію проведеного огляду, вилучення елементів транспорту, на яких залишилися сліди підпалу.

За результатами огляду уточнюються версії щодо причин пожежі. Визначено сліди пожежі, що мають характерні ознаки підпалу: на поверхні кузова, стеклах, колесах знаходяться локальні зони термічного ураження (підпал ззовні транспорту); розбите скління, наявність в салоні сторонніх предметів, вигорання сидінь з боку розбитого скла (осередок пожежі в салоні транспорту), наявність на деталях транспорту слідів легкозаймистих рідин чи горючих речовин; наявність біля згорілого транспорту пристрою, шнурів, мотузки, просочені бензином, ємності від легкозаймистої рідини та інших предметів, пристосованих для підпалу.

Ключові слова: кримінальне провадження, слідчий огляд, місце події, транспортний засіб, знищення або пошкодження майна, пожежа, підпал, слідчі версії.

Shcherbakovskyi M.Y. Inspection of a vehicle destroyed or damaged as a result of arson.

The problems of investigating criminal offenses related to arson of motor vehicles owned by volunteers or used by servicemen of the Armed Forces of Ukraine are studied. It is noted that the main source of forensically significant information about arson is the crime scene, where the damaged or destroyed vehicle is located. Typical general and individual versions of the causes of a fire in which a vehicle was destroyed or damaged are formulated; the main tasks of inspecting the scene of a vehicle arson are outlined; tactical techniques for inspecting the scene at the static and dynamic stages are highlighted; signs of arson are identified.

The tasks of inspecting the scene of a fire are to identify characteristic traces of burning, the source of ignition, the center of the fire, temperature effect, determine the boundaries and forms of fire development, the ways of its spread, and identify other physical evidence. Before the inspection, general and individual versions of the causes of the fire are put forward, including arson with the aim of obstructing the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. At the general stage of the inspection of the scene, the transport is inspected and fixed with the surrounding environment. At the stage of the detailed inspection, an external gradual inspection of the entire body of the vehicle is first carried out, and then the interior, engine compartment, and trunk are examined. The final stage of the inspection includes

verbal, photo, video recording of the inspection, removal of elements of the vehicle on which traces of arson remained.

According to the results of the inspection, versions of the causes of the fire are specified. Traces of fire have been identified, which have characteristic signs of arson: on the surface of the body, windows, and wheels there are local areas of thermal damage (arson from outside the vehicle); broken glazing, the presence of foreign objects in the interior, burnout of the seats on the side of the broken glass (fire source in the vehicle interior), the presence of traces of flammable liquids or combustible substances on the parts of the vehicle; the presence of devices, cords, ropes soaked in gasoline, containers of flammable liquids and other objects adapted for arson near the burned vehicle.

Key words: criminal proceedings, inspection of the crime scene, vehicle, destruction or damage to property, fire, arson, investigative versions.

Постановка проблеми. В сучасних умовах дії особливого правового режиму воєнного стану актуальними залишаються питання щодо ефективності протидії злочинності, яка в останній час зазнає якісні зміни. Так, значно зросла кількість правопорушень, що розслідуються за ст. 114-1 КК України. Більшість проваджень відкривається одночасно й за ч. 2 ст. 194 КК України. Найчастіше вказані правопорушення пов'язані з підпалами автотransпортних засобів (далі – АТЗ), якими володіють волонтери або використовують військовослужбовці Збройних сил України. Статистичні дані Офісу Генерального прокурора підкреслюють актуальність проблематики, адже за ст. 114-1 КК України у 2022 року зареєстровано 76 кримінальних проваджень (з них тільки 8 особам вручено повідомлення про підозру), у 2023 році – відповідно 159 (31), у 2024 році – 840 (301), у січні 2025 р. – 116 (23) [1].

Наведені статистичні дані вказують про загрозливий ріст кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу АТЗ. Різниця між кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень і кримінальних проваджень, у яких повідомлено про підозру, свідчить про проблеми у доказуванні обставин кримінальних правопорушень даного виду, необхідність підвищення ефективності досудового розслідування. Складність розслідування пов'язана з тим, що вказані правопорушення скоюються в основному в темний час доби, без очевидців. Тому основним джерелом криміналістично значущої інформації про злочин є місце події, на якому знаходиться пошкоджене або знищене в результаті підпалу АТЗ.

Цілком очевидно, що ефективність проведення кримінального провадження напряду залежить від своєчасного та якісного огляду місця події та пошкодженого транспортного засобу, що набуває особливого значення під час розслідування неочевидних злочинів, пов'язаних з підпалом. Як правильно зазначає В.М. Кицелюк, місце пожежі неможливо законсервувати та зберегти для повторних досліджень, тому виключається заповнення прогалин інформації про пожежу в результаті неякісного, поверхнево проведеного огляду [2, с. 226]. Наведеним колом проблем зумовлюється актуальність статті.

Метою статті є запровадження криміналістичних рекомендацій щодо проведення огляду місця події в кримінальних провадженнях про вчинення підпалів з метою знищення або пошкодження АТЗ. Завданнями дослідження є формулювання типових версій щодо причин виникнення пожежі, в якій знищено або пошкоджено АТЗ; окреслення основних завдань огляду місця підпалу АТЗ; висвітлення тактичних прийомів проведення огляду на різних його стадіях; визначення ознак підпалу.

Стан опрацювання проблематики. Проблеми розслідування порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки та підпалів неодноразово розглядалися наукових дослідженнях вітчизняних вчених, серед яких В.Д. Безвесільний, М.Ю. Бузинарський, М.А. Грига, О.Ф. Дьяченко, В.М. Кицелюк, В.В. Колесніков, П.Ю. Кравчук, А.В. Лісіцький, В.П. Мороз, В.І. Пашенко, Є.В. Пряхін, С.Г. Степаненко, Г.М. Степанова, О.В. Таран, М.Л. Цимбал, Ю.М. Черноус, В.В. Юсупов та ін. Вченими підкреслюється, що під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, невідкладний огляд місця події має надважливе значення, оскільки воно є джерелом об'єктивної інформації про обставини кримінального правопорушення, матеріальні сліди злочину й осіб, які його скоїли [3]. Однак в криміналістичній літературі, що висвітлює проблеми розслідування умисного знищення або пошкодження майна шляхом підпалу (ч. 2 ст. 194 КК України), порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки (ст. 270 КК України), недостатньо уваги приділено огляду знищених пожежею транспортних засобів. Таким чином, з урахуванням зазначених обставин є актуальним розгляд особливостей огляду транспортних засобів, знищених або пошкоджених внаслідок підпалу.

Виклад основного матеріалу. Невідкладний огляд місця пожежі АТЗ спрямований на встановлення факту події, дослідження та фіксацію матеріальної обстановки, що склалася після пожежі, виявлення слідів злочинів, що вказують на підготовку, вчинення та приховування злочину. Однією з основних умов організації огляду місця події є невідкладний характер його проведення. Негайність огляду місця пожежі обумовлено тим, що ймовірність виявлення та вилучення слідів злочину знижується з плином часом. На збереженні слідів, що утворюються до, під час та після пожежі негативно впливають

такі природні явища як опади, вітер, температура тощо. Також втрата слідів пов'язана із проведенням заходів із ліквідації наслідків пожежі. Відповідно до загальних криміналістичних положень тактика огляду місця пожежі складається з трьох етапів: підготовчого (організаційного), робочого (безпосередній огляд), заключного (фіксація результатів огляду) [4, с. 6].

Підготовка до огляду місця знаходження АТЗ здійснюється з урахуванням загальних процесуальних вимог та організаційно-тактичних криміналістичних правил, однак має певні особливості, пов'язані з об'єктом обстеження. На підготовчому етапі для огляду місця події доцільно залучати як спеціалістів співробітників (експертів-пожежотехніків) державних судово-експертних установ Міністерства юстиції України [5], експертної служби МВС України [6] або, що найбільш правильно, Державної служби України з надзвичайних ситуацій [7]. Під час підготовки до огляду місця події завдання спеціаліста полягають у допомозі слідчому щодо планування проведення огляду, перевірці висунутих версій стосовно причин виникнення пожежі. У перебігу огляду спеціаліст допомагає встановлювати осередок пожежі, механізм її розвитку, виявляє, попередньо досліджує та фіксує сліди злочину, вилучає зразки, предмети, що мають відношення до події кримінального правопорушення й надалі будуть піддаватися експертному дослідженню [8, с. 162].

Ефективність розслідування умисного знищення або пошкодження АТЗ безпосередньо залежить від діяльності слідчого, пов'язаної з висунуттям ретроспективних і перспективних версій. Як підкреслює відома українська вчена В.О. Коновалова слідчі версії одночасно виконують функцію пояснення минулого і дозволяють прогнозувати майбутнє, у тому числі спосіб скоєння злочинів, наявність тих слідів, доказів, фактів, які повинні мати місце, якщо висунута версія вірна [9, с. 63-64]. Після отримання інформації щодо знищено або пошкоджено внаслідок пожежі АТЗ, перед прибуттям на місце події слідчим може бути висунуто типові загальні та окремі версії щодо причин пожежі.

Перша загальна версія передбачає, що мало місце умисне знищення або пошкодження АТЗ, вчинено шляхом підпалу. Окремі версії спрямовані на пояснення події як: 1) самостійного злочину; 2) етапу приховування іншого злочину, що пов'язане із знищенням його слідів; 3) складову вчинення інших злочинів, а саме: перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань; знищення чи пошкодження майна з необережності; шахрайство (знищення чи пошкодження АТЗ для отримання страхових виплат); хуліганство; порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки та ін. Друга загальна версія полягає в тому, що умисне знищення або пошкодження АТЗ не мало місце. Окремими версіями щодо причини пожежі є: 1) ворожий обстріл території; 2) несправність АТЗ; 3) необережне поводження із огнем; 4) вплив інших чинників, наприклад, вплив вогню від пожежі будівель, які розташовані поряд з АТЗ та ін. З кожної версії випливають наслідки, більшість яких може знайти підтвердження чи спростування у процесі огляду місця події.

Завдання огляду місця пожежі полягають у виявленні характерних слідів горіння, джерела запалювання, осередку пожежі, температурного впливу, визначення меж та форм розвитку пожежі, шляхів її поширення, виявлення інших речових доказів [10, с. 10; 11, с. 21]. Готуючись до огляду слід пам'ятати, що сліди злочину поділяються на такі групи: сліди на АТЗ, що вказують на використання засобів підпалу; сліди, що вказують на природу горючих речовин – колір, специфічний запах диму й полум'я, наявність і колір патьоків на об'єкті й залишках матеріалів; сліди дії полум'я – попіл, кіптява, залишки матеріалів, що не згоріли, сліди та залишки хімічних речовин, сліди плавлення й паливно-мастильних речовин; сліди, що вказують на наявність перешкод для швидкої ліквідації пожежі – пошкодження пожежної сигналізації, пошкодження чи відсутність засобів для гасіння пожежі тощо [12, с. 187].

Робочий етап огляду місця пожежі поділяється на загальну та детальну стадії. На загальній стадії огляду здійснюється обстеження та фіксація АТЗ з навколишньою обстановкою (будівлями, ділянками місцевості, дорогою, іншими орієнтирами), а також предметів, що не мають відношення до транспорту (згідно з поясненнями власника). Слідчий ознайомлюється з обстановкою; з'ясовує обставини, які склалися напередодні пожежі; визначає тактику та межі огляду; встановлює ділянки та елементи АТЗ, що підлягають огляду (частини кузова, салон, колеса, прилегла територія), здійснюється орієнтуюча та оглядова фото-, чи відеозйомка місця пожежі [13, с. 342].

На стадії детального огляду об'єкти спочатку фіксуються у тому стані, в якому вони знаходяться, без зміни становища. Під час огляду важливо досліджувати не тільки АТЗ але й навколишнє речове середовище, що потребує особливої уваги, оскільки біля транспортного засобу або неподалік нього можуть знаходитися речовини або предмети, пов'язані з пожежею. Безпосередній зовнішній огляд АТЗ здійснюється в певній послідовності, починаючи з передньої частини АТЗ з подальшим переміщенням навколо кузова: капот, одна сторона, багажник, інша сторона, дах, днище. Під час огляду необхідно звертати увагу на ділянки з термічними ушкодженнями, зони вигорання лакофарбового покриття, стан шин, стекол, наявність і розташування кіптяви, термічних деформацій, оплавлення конструктивних елементів кузова. Особливе значення слід приділити стану люка заливної горловини паливного бака, положення кришки та пробки.

Подальший огляд включає обстеження внутрішнього простору АТЗ. У салоні досліджується та фіксується положення й стан приладової панелі та пристроїв керування, передніх та задніх сидінь, підлоги, внутрішнього облицювання дверей. Якщо в результаті огляду виявлено уламки скла скління салону, сторонні предмети (наприклад, залишки ємностей, в яких, можливо, зберігалися інтенсифікатори горіння у вигляді легкозаймистих або горючих рідин, каміння тощо) фіксується їх місцезнаходження та стан. Значну інформацію несе стан зовнішньої та внутрішньої поверхні капота, наявність термічних ушкоджень. Дослідження моторного відсіку починається із загального огляду, а потім окремих вузлів та агрегатів та внутрішніх поверхонь елементів кузова. Для виключення причин виникнення пожежі через аварійну роботу електричної системи АЗС оглядається електроустаткування: електропроводка, стартер, акумуляторна батарея, блок запобіжників, генератор, сигналізація, тощо. Встановлюється наявність термічних пошкоджень з ознаками аварійного режиму роботи. При огляді вмісту багажника аналізується кожен окремий об'єкт, а також обстежується електропроводка, кнопки включення освітлення, місця підключення задніх ліхтарів та ін. Для обстеження днища транспортного засобу його необхідно перемістити в оглядову яму, використовувати автопідйомник або покласти набік.

Суттєве значення має заключний етап огляду, що включає фіксацію проведеного обстеження, вилучення елементів АТЗ, на яких залишилися сліди підпалу. Основними способами фіксації місця пожежі транспортного засобу є фотозйомка та відеозйомка, які дозволяють надалі зробити точний та всебічний аналіз як всього АТЗ, так й виявлених слідів. Відеозйомка дозволяє послідовно в динаміці зафіксувати процес огляду місця пожежі, а також дії спеціаліста під час проведення попередніх досліджень. Присутній при огляді спеціаліст з дослідження пожеж володіє необхідною термінологією та має надати допомогу слідчому у складенні протоколу та додатків у описі виявлених слідів, об'єктів, речовин, вилучених тощо [15, с. 77].

За результатами огляду АТЗ уточнюються версії щодо причин пожежі, встановлюються ознаки підпалу, для чого можна користуватися кваліфікаційними ознаками підпалу, наведеними на порталі «Пожежної безпеки України» [14]. До вказаного переліку може бути додано характерні ознаки підпалу автомобіля. Практика розслідування показує, що сліди пожежі мають такі характерні ознаки, які вказують на підпал:

1) осередок пожежі знаходиться ззовні транспорту: на зовнішній поверхні кузова, стеклах, протекторах знаходяться локальні зони термічного ураження. Осередок пожежі проявляється у чітко виражених ділянках із оплавленим лакофарбовим покриттям на зовнішній поверхні кузова (як правило на капоті), згорілі передні колеса, локальне прогорання автомобільних шин та пластикових підкрилок. Сліди горіння спостерігаються на ділянках шин, що знаходяться в місці контакту з поверхнею, на якій розташовується автомобіль. Коли найбільше оплавлення знаходиться в районі кришки горловини бензобаку, то це вказує, що підпал здійснений відкриванням горловини бензобаку, куди була вставлена ганчір'я, просочена легкозаймистою рідиною, а вільний її кінець підпалювався;

2) осередок пожежі знаходиться в салоні транспорту: розбите скління, в салоні виявлений сторонній важкий предмет, яким було розбито скління, залишки розбитої ємності, в якій знаходилися ініціатори горіння, сидіння автомобіля з боку розбитого скла найбільш вигоріли, найменше пошкоджене лакофарбове покриття спостерігається в нижній частині поверхні салону. Стан електроприладів та проводки вказує на те, що автомобіль був знеструмлений;

3) наявність слідів легкозаймистих, горючих рідин та речовин на поверхнях, у сколах лакофарбового покриття, уцілілих фрагментах елементів салону, під автомобілем у ґрунті або снігу (при цьому місця знаходження осередку та виявлених слідів знаходяться один над другим). При розливі легкозаймистої рідини на зовнішні поверхні кузова, скління АТЗ інтенсивніше горіння відбувається на ділянках її скупчення (зосередження), до яких відносяться водостоки та конструктивні ніші. У таких ділянках має місце найбільш інтенсивне горіння, внаслідок чого виявляється максимальні термічні пошкодження, такі як вигорання лакофарбового покриття. В результаті стікання легкозаймистої рідини може відбуватися обгорання або вигорання покриття днища, лакофарбового покриття на нижній частині кузова, шин і брызговики;

4) наявність клаптиків тканини, просочених легкозаймистою рідиною, а також ємності з-під такої речовини, що можуть бути виявлені під днищем або поблизу АТЗ. В сторону від АТЗ виявлена «доріжка», по якій поширювалося полум'я, що свідчить про розлиття легкозаймистої речовини. Виявлення в осередковій зоні пристроїв та предметів, пристосованих для підпалу: вогнепровідні пристрої (шнури, мотузки, просочені бензином та іншими рідинами), ємності від легкозаймистої рідини; ганчірки, предмети, просочені горючою рідиною.

Проведення якісного систематизованого огляду та фото- відео фіксації місця події та пошкодженого або знищеного пожежею АТЗ дозволяє виявити максимальну кількість ознак необхідних для отримання криміналістично значущої інформації під час досудового розслідування .

Висновки. В даний час існують проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підпалами автотранспортних засобів, якими володіють волонтери або використовують військовослужбовці Збройних сил України. Основним джерелом криміналістично значущої інформації про підпал є місце події, на якому знаходиться пошкоджений або знищений АТЗ. Сформульовано типові загальні та окремі версії щодо причин виникнення пожежі, в якій знищено або пошкоджено АТЗ, якими слід керуватися під час огляду. Завдання огляду місця пожежі полягають у виявленні характерних слідів горіння, джерела запалювання, осередку пожежі, температурного впливу, визначення меж та форм розвитку пожежі, шляхів її поширення, виявлення інших речових доказів. На загальній стадії огляду місця події здійснюється обстеження та фіксація транспорту з навколишньою обстановкою. На стадії детального огляду проводиться спочатку зовнішнє поступове обстеження всього кузова транспортно-го засобу, а потім досліджується салон, моторний відсік, багажник. Заключний етап огляду включає словесну, фото, відео фіксацію проведеного огляду, вилучення елементів транспорту, на яких залишилися сліди підпалу.

За результатами огляду уточнюються версії щодо причин пожежі. Визначено сліди пожежі, що мають характерні ознаки підпалу: на поверхні кузова, скла, колесах знаходяться локальні зони термічного ураження (підпал ззовні транспорту); розбите скління, наявність в салоні сторонніх предметів, вигорання сидінь з боку розбитого скла (осередок пожежі в салоні транспорту), наявність на деталях транспорту слідів легкозаймистих рідин чи горючих речовин; наявність біля згорілого транспорту пристрою, шнурів, мотузки, просочені бензином, ємності від легкозаймистої рідини та інших предметів, пристосованих для підпалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіс Генерального прокурора. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 07.03.2025)
2. Кіцелюк В. . Особливості проведення огляду місця події під час розслідування порушень вимог пожежної безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9). Том 2. С. 226–230.
3. Юсупов В., Саковський А. Загальні положення проведення огляду місця пожежі. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ – Львів – Дніпро, 20 квітня 2022 р.). Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 118–119.
4. Безвесільний В.Д., Дьяченко О. Ф. Розслідування та судові експертизи пожеж: довідково-методичний посібник. Харків : ТОВ «Компанія СМІТ», 2007. 360 с.
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 07.03.2025).
6. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1339 від 03.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text> (дата звернення: 07.03.2025).
7. Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.07.2017 № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17#Text> (дата звернення: 07.03.2025).
8. Лісіцький А.В. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу: дис. ... докт. філософії в галузі права. Київ. 2023. 298 с.
9. Коновалова В.Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве. Харьков: Консум, 2000. 176 с.
10. Цимбал М.Л. Тактика огляду місця події при розслідуванні пожеж: автореф. ... канд.. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1999. 21 с.
11. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки : методичні рекомендації / О.В. Таран, В.М. Кіцелюк, М. А. Грига. Київ, 2017. 48 с.
12. Пряхін Є.В. Криміналістична характеристика підпалів автомобільних транспортних засобів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 185–188.
13. Кравчук П.Ю. Огляд під час розслідування порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки та підпалів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 340–344.

14. Кваліфікаційні ознаки підпалу. Основні ознаки. Пожежна безпека України. URL:https://euroservis.com.ua/ua/osnovnye-priznaki-podzhoga/?srsltid=AfmBOopMt9hyQs6Drn5LVEx7GRpT_pMOf26BsQJO5jtGdn6HYVAhtLgW (дата звернення: 07.03.2025).
15. Чорноус Ю.М., Лісіцький А.В. Особливості організації розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2022. № 59. С. 74–79.